СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Марин Маринов – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Проф. д-р Атанас Атанасов – Зам. ректор „Научноизследователска дейност и развитие на кадрите“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Анета Денева
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Галина Чиприянова
Full Professor Carlos Coelho, PhD
Full Professor Jan Polowczyk, PhD
Full Professor Тадија Ђукић, PhD
Assoc. Prof. Tatiana Manasterska, PhD

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ

Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2522-2 - Печатно
ISBN 978-954-23-2523-9 - Онлайн

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

ОБЕКТ, ЦЕЛ И РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА СЪВРЕМЕННОТО НАЦИОНАЛНО СТОПАНСТВО
Проф. д.ик.н Росица Чобанова 7

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ
Проф. д-р Андрей Захариев, докт. Илиан Илчев 15

PARALLEL ANALYSIS OF THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE LARGE LISTED COMPANIES FROM THE TOURISM SECTOR
Prof. Stefan Simeonov, PhD, PhD student Alexey Gudev 22

МОДЕЛЪТ ЗА АНАЛИЗ „ДЮ ПОНТ“ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ОЦЕНКА НА ДЕЙНОСТТА НА ЖИВОТОЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 32

ЗА ЛИПСВАЩАТА ВРЪЗКА МЕЖДУ ДАНЪЧНАТА АВТОНОМНОСТ НА ОБЩИНИТЕ И МЕСТНАТА СТОПАНСКА АКТИВНОСТ
Доц. д-р Людмил Найденов 41

ВЛИЯНИЕ НА НАРАСТВАЩАТА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ЖИВОТ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ГРАЖДАНИ ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ
Доц. д-р Николай Нинов 49

ПАЗАРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ПРОМЯНАТА НА УЧАСТИЕТО НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ВЪВ ФОНДОВЕТЕ ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 58

ПРОБЛЕМИ В РАЗВИТИЕТО НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „КАСКО НА МПС“ НА БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Доц. д-р Румен Ерусалимов 66

РОЛЯТА НА ВИСШЕТО ИКОНОМИЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ФОРМИРАНЕТО И ПОВИШАВАНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНАТА ГРАМОТНОСТ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 73

АНАЛИТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ТОП 10 НА HEALTHTECH СТАРТЪПИТЕ В БЪЛГАРИЯ (СПОРЕД КЛАСАЦИИТЕ НА TRACXN)
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 80

РАЗВИТИЕ И СЪСТОЯНИЕ НА ОСИГУРЯВАНЕТО В УНИВЕРСАЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 91

ПАЗАРЪТ НА ТРУДА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД УМЕНИЯТА НА РАБОТНАТА СИЛА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 100

СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИ ПРЕДПРИЯТИЯ ЧРЕЗ ALTMAN'S Z-SCORE МОДЕЛ
Ас. д-р Силвия Заркова 105

АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА СОБСТВЕНИЯ КАПИТАЛ НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В КОНТЕКСТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ БАЗЕЛ III
Д-р Беатрис Любенова 111

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ НА ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР - СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Докт. Васил Василев 123

ШОКОВИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ НА ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА В БЪЛГАРИЯ И ЕС – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Горян Милев 131

ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ И ЕВОЛЮЦИЯ НА ДАНЪЧНАТА ОСНОВА В АГРАРНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Ивайло Здравков 141

СЪСТОЯНИЕ НА ГЛОБАЛНИЯ ПАЗАР НА НЕДВИЖИМИ ИМОТИ - ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Докт. Пламен Илиев 150

ИКОНОМИЧЕСКИ ОСНОВАНИЯ ЗА ДЪРЖАВНАТА НАМЕСА: МОДЕЛИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ И COVID-19
Докт. Станислав Младенов 159

РЕГИОНАЛНА КОНВЕРГЕНЦИЯ И ДИВЕРГЕНЦИЯ НА ЦЕНОВИТЕ РАВНИЩА НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ
Докт. Цондю Цондев 169

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПРИХОДИ В ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА
Проф. д-р Атанас Атанасов 183

NEAR-EXACT DISTRIBUTIONS AND FINITE FORM REPRESENTATIONS: PROBLEMS THEY CAN SOLVE
Full Professor, Ph.D. & Hab., Carlos A. Coelho 190

НОРМАТИВНАТА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ ОТНОСНО ОПОВЕСТЯВАНЕТО НА НЕФИНАНСОВА ИНФОРМАЦИЯ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА НАДЕЖДНА ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БАНКИТЕ
Доц. д-р Венцислав Вечев 198

SUSTAINABILITY REPORTING CHALLENGES IN THE CONTEXT OF CHANGES IN ACCOUNTING LEGISLATION
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD,
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD 204

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова 211

ПРОБЛЕМИ ПРИ ОТЧИТАНЕ НА ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ ПО ДОГОВОРИ ЗА СТРОИТЕЛСТВО
Доц. д-р Диана Крумова 218

COMPARATIVE ANALYSIS OF FINANCIAL INCLUSION IN ROMANIA, BULGARIA, AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH THE FINANCIAL INCLUSION INDEX OF TRADITIONAL AND FINTECH SERVICES
Assoc. Prof. Eduard Hîrbu, PhD, Hîrbu Ana 226

ИКОНОМИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 235

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА СЕЗОННИТЕ КОЛЕБАНИЯ В ПОСЕЩЕНИЯТА НА БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ В ЧУЖБИНА
Доц. д-р Пламен Петков, докт. Пламена Колева 247

ДОКЛАДВАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА БИЗНЕСА – СЪДЪРЖАНИЕ И АКТУАЛНИ НАСОКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова 257

ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ПРИЕМА НА СТУДЕНТИ ПО АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ И ИКОНОМИКА ЗА УЧЕБНАТА 2023 – 2024 ГОДИНА В Р БЪЛГАРИЯ
доц. д-р Росица Колева 266

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОДИТОРСКИТЕ УСЛУГИ В УСЛОВИЯТА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 272

ОБЕЗЦЕНКА НА ВЗЕМАНИЯТА ОТ ПРОДАЖБИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Слави Генов 280

ВЛИЯНИЕ НА ДАНЪЧНИТЕ НЕСЪОТВЕТСТВИЯ ВЪРХУ ФИСКАЛНАТА СТАБИЛНОСТ
Гл. ас. д-р Жельо Желев 288

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ СТАНДАРТ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ 9 В МУЛТИНАЦИОНАЛНИТЕ КОРПОРАЦИИ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Гл. ас. д-р Кирил Димитров 296

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ОБРАЗОВАНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 302

НЕЗАВИСИМОСТТА НА ОДИТНИТЕ КОМИТЕТИ И ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ
Докт. Румен Гъбов 308

АНАЛИЗ НА КЛЮЧОВИ АСПЕКТИ ОТ ОРГАНИЗАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА НАЦИОНАЛНИЯ СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ
Докт. Цветозария Гатева 316

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ, ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

DIGITAL THREAT ANALYSIS
Professor Serghei Ohrimenco DSc, Associate Professor Lucia Gujuman, PhD, Valeriu Cernei 329

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ПОДБОРА НА ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ В БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Проф. д-р Галина Захариева, докт. Маргарита Николова 336

GENERATION Z IN POLAND AND BULGARIA: CORE VALUES AND LIFE PRIORITIES
Prof. UEP. dr hab. Dariusz Nowak, Assist. Prof. Aleksandar Lichev, PhD, Szymon Nowak..... 344

СЪВРЕМЕННОТО УПРАВЛЕНИЕ НА МАРКЕТИНГОВИЯ ПЕРСОНАЛ – СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМНИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Ваня Григорова 352

ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И РАБОТА В МРЕЖИ
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Доц. д-р Маргарита Шопова..... 360

POSITIVE ASPECTS AND CHALLENGES OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS
Assoc. Prof. Natalia Marinova, PhD..... 368

УСТОЙЧИВО ВНЕДРЯВАНЕ НА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРОЕКТ №: 2022-1-BG01-KA220-VET-000089399 „ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТ НА МСП В СЕКТОРА ХОРЕКА ЗА ЕФЕКТИВНО УСВОЯВАНЕ НА ЗНАНИЯ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ (HORECA 5.0)“
Доц. д-р Христо Сирашки..... 375

ИНТЕРЕСИ И МОТИВАЦИОННИ НАГЛАСИ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЕНИДЖЪРА
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева..... 382

РОЛЯТА НА СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА: ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова 388

ОСОБЕНОСТИ НА МЕЖДУЛИЧНОСТНИТЕ КОНФЛИКТИ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ И ТЯХНОТО РАЗРЕШАВАНЕ
Гл. ас. д-р Милен Динков..... 396

СЪЩНОСТ И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов..... 404

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПЪТЯ НА КЛИЕНТА
Ас. д-р Стелиана Василева 412

PROTECTION OF DOCUMENT-CENTRIC SYSTEMS FROM DIGITAL THREATS
Assistant Ghenadie Belinschi 420

ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ГЪВКАВА МЕТОДОЛОГИЯ (SCRUM) НА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Д-р Андрей Йорданов 426

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

УСТРОЙСТВО НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ – ОСОБЕНОСТИ, РЕГЛАМЕНТИ, ПРОБЛЕМИ
Проф. д-р Гена Велковска 437

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 446

AN ANALYSIS OF THE CURRENT STATE AND DEVELOPMENT CHALLENGES OF RETAIL AND WHOLESALE BUSINESSES IN UKRAINE
Prof., Doctor of Economics, Olena Khadzhynova, Assoc. Prof., Candidate of Economic Sciences, Larysa Kapranova, Ph. D., Roman Sharanov 456

НЯКОИ ПРАВНИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ ПРИ МЕНИДЖМЪНТА НА СТОПАНСКИТЕ ДВОРОВЕ
Доц. д-р Валери Велковски..... 462

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
Доц. д-р Виолета Блажева **473**

ЕКО-ЕФЕКТИВНИ СТРАТЕГИИ
Доц. д-р Елена Йорданова **478**

INNOVATION AND INDUSTRY 5.0 – SOME CONNECTIONS AND OPPORTUNITIES
Assoc. Prof., Iskra Panteleeva, PhD **483**

OPPORTUNITIES FOR INDUSTRIAL BUSINESS DEVELOPMENT THROUGH TECHNOLOGICAL INNOVATIONS
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD, PhD Student Kalin Borisov **491**

ПРОМОТИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ ЧРЕЗ ДИГИТАЛНИ ИНОВАЦИИ
Доц. д-р Любка Илиева **499**

ЛОГИСТИЧНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ФИРМАТА, ОРГАНИЗА-ЦИОННАТА ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСКАТА АКТИВНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИВОВАРНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов **506**

ПРОУЧВАНЕ НА РЕЛАЦИЯТА МЕЖДУ ДИГИТАЛНИТЕ УМЕНИЯ ЗА ПАЗАРУВАНЕ И РАЗПОЛАГАЕМИТЕ ДОХОДИ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Симеонка Петрова **516**

ИКОНОМИЧЕСКАТА СОЦИОЛОГИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ 21 ВЕК
Гл. ас. д-р Ваня Ганева **522**

TRANSFORMATION OF CONSUMER ONLINE PURCHASING BEHAVIOUR IN THE EUROPEAN UNION
Head Assist. Prof. Zoya Ivanova, PhD **529**

METHODS FOR GENERATING INNOVATIONS IN BULGARIAN ENTERPRISES
Head Assist. Prof. Ivaylo Kostov, Ph.D. **537**

РОЛЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 545

БАРИЕРИ ПРЕД ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ В МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докт. Виктор Маринов 551

HUMAN RESOURCES IN THE AGE OF DIGITALIZATION
PhD Student Denitsa Gharkova-Zaharieva 557

ДОКЛАДВАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА БИЗНЕСА – СЪДЪРЖАНИЕ И АКТУАЛНИ НАСОКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова[1]

Резюме: *В съвременния бизнес въпросите за опазване на околната среда и социалната отговорност са ключови за пазарния успех. Нараства търсенето на информация за устойчивост, която отговаря на нуждите на мениджъри, доставчици и общество. Докладването придобива нови акценти в посока информация за екологичните и социалните аспекти на икономическата дейност на предприятията. В настоящата работа се обясняват целта, основното съдържание и действащата регулаторна рамка в областта на докладването на устойчивостта.*

Ключови думи: *докладване, устойчивост, стандарти за нефинансово отчитане, законодателна рамка*
JEL: M40, M41, Q56
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.30

CORPORATE SUSTAINABILITY REPORTING - CONTENT AND CURRENT GUIDELINES OF THE EUROPEAN UNION

Assoc. Prof. Radosveta Krasteva-Hristova, PhD

Abstract: *In modern business, issues of environmental protection and social responsibility are key to market success. The demand for sustainability information that meets the needs of managers, suppliers, and society is growing. Reporting is acquiring new focuses towards information on the environmental and social aspects of enterprises' economic activities. This paper explains the purpose, main content, and current regulatory framework in the field of sustainability reporting.*

Key words*: reporting, sustainability, non-financial reporting standards, legislative framework*
JEL: M40, M41, Q56
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.30

1. Въведение

Глобализацията, климатичните промени, стремежът към хармонично развитие на хората, бизнеса и планетата, поставиха нови теми за обсъждане. Силен акцент се забелязва върху темите за устойчивостта, поради което

[1] r.krasteva@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ - Свищов

информацията за екологичните и социални аспекти на дейността на икономическите субекти намира по-широко обществено приложение. Нараства броят на потребителите на информация за устойчивостта извън предприятията, което води до увеличаване на търсенето на такава информация, както и на усилията за подходящо интерпретиране на нефинансовите резултати в бизнеса. Причините за съставяне на доклади за устойчивост са разнообразни, както и техните потребители (мениджъри, доставчици, служители, потребители, обществото като цяло), а целта на докладите е преди всичко да отговорят на информационните нужди на потребителите. Докладването за аспектите на устойчивостта има за цел *да генерира специфична информация, за да се извършва успешен анализ на икономическите, екологичните и социалните рискове в бизнеса*. На практика съществуват голям брой международни стандарти, директиви на Европейския съюз и национални закони, които насърчават и постепенно въвеждат задължението за докладване на устойчивостта. Такова докладване по същество обединява (интегрира) финансови, екологични и социални информации, свързани с бизнес дейностите. В настоящата разработка се изследват целта на такова докладване, основното съдържание и действащата регулаторна рамка.

2. Същностна характеристика на докладването за устойчивост

Докладването за устойчивост е систематичен процес на представяне на информация за социалните, екологичните и икономическите аспекти на дейността на организацията, целящ прозрачност и информираност на заинтересованите страни. Възникнала през последните десетилетия, тази практика се базира на концепцията за устойчиво развитие, като поставя изисквания към компаниите да оценяват и отчитат въздействието си върху околната среда и обществото.

Корените на докладването за устойчивост се проследяват до края на XX век, когато нарастващите очаквания за корпоративна отговорност и отчетност предизвикват нуждата от нов тип информация за заинтересованите страни, различна от финансовите данни. Първоначалната идея за интегрирано (финансово и нефинансово) отчитане постепенно еволюира до съвременната концепция за устойчивост, залегнала в различни регулации. Основополагащата „теория на заинтересованите страни“ на Фриймън от 1984 г. (Stakeholder Theory) подчертава, че управленските решения трябва да вземат предвид интересите на „всяко лице или група, които са повлияни от, или влияят върху, представянето на организацията“ (Freeman, 1984).

Първите доклади, отразяващи екологични и социални аспекти на бизнес дейностите, се появяват през 70-те и 80-те години на XX век, а съвременният им формат добива популярност през началото на XXI век. Докладите могат да бъдат включени в годишния финансов отчет (ГФО) или да се публикуват самостоятелно, с доброволен или задължителен статут. Според Г. Момчилов отчитането на устойчивото развитие все още в голяма

част е доброволна дейност (Momchilov, 2022), въпреки че редица нормативни актове изискват от компаниите да отчитат определени екологични и социални аспекти.

Процесът на докладване за устойчивост е стимулиран от различни инициативи и международни стандарти, включително тези на Глобалната инициатива за докладване (Global Reporting Initiative, GRI), създадена през 1997 г. Рамката на GRI предоставя стандартизирани подходи за отчитане в сферата на устойчивостта, които се утвърждават в корпоративната практика, поддържани от новите регулации и от повишения интерес на инвеститорите към устойчиво развитие.

Докладването за устойчивост включва систематично отчитане на екологични, социални и управленски (ESG) показатели, свързани с дейността на организацията. Основната му цел е не само информираност, но и подпомагане на организациите в идентифицирането и управлението на потенциални рискове и възможности в контекста на устойчивото развитие. Докладите обхващат теми като управление на ресурсите, намаляване на въглеродните емисии, социална отговорност към служителите и обществото, етично поведение и устойчиво финансиране. Тяхната цел е да улеснят заинтересованите страни в разбирането на устойчивостта на организацията и нейните дългосрочни планове, като същевременно повишават доверието в бизнеса и подобряват общественото възприятие.

Една от особеностите на докладването за устойчивост е многопластовият характер на информацията, включваща както финансови, така и нефинансови аспекти. За създаването на такива доклади са необходими надеждни методологии за измерване и представяне на нефинансови данни и спазване на международно признати стандарти. Докладите се оценяват от широк кръг заинтересовани лица, като инвеститори, клиенти и държавни институции, което подчертава значението на прозрачността и отчетността.

Докладването за устойчивост подпомага организациите в наблюдението и анализа на тяхното въздействие, като ги насочва към адаптиране към новите икономически и екологични реалности и демонстриране на ангажимент към устойчиво и отговорно бъдеще. Тези регулации и стандарти позволяват на компаниите да вземат стратегически решения, да управляват риска, да изградят доверие сред заинтересованите страни и да допринесат за устойчивата икономика.

Приемането и прилагането на ESG стандартите предоставя на компаниите конкурентно предимство, особено в контекста на капиталовото набиране и участието в търгове, изискващи високи стандарти на корпоративна отговорност. В допълнение, те спомагат за устойчивото развитие на икономиката чрез минимизиране на отрицателното въздействие върху околната среда и подпомагане на социално отговорни практики.

3. Глобални и европейски законодателни рамки за отчитане на устойчивостта

В Европейския съюз отчитането на устойчивостта в бизнеса бе актуализирано чрез въвеждането на обширна законодателна рамка за прилагане на принципите на ESG в предприятията и финансовия сектор. Тази рамка е съгласувана с действащите международни регулаторни документи. Макар че устойчивостта е била част от бизнес практиките, новите директиви на ЕС подчертават нуждата от стандартизиране на отчетите и показателите за устойчивост. С нарастващото значение на зелената трансформация икономическите дейности стават все по-прозрачни, особено във финансовия сектор.

Докладването на устойчивостта се превръща в значително регулирана и стандартизирана практика, като глобалните директиви и регулации вече задават минимални изисквания за нефинансовото отчитане на предприятията. Някои от основните стандарти и директиви, прилагани на световно и европейско ниво, са следните (Hummel, 2024):

3.1. Стандарти на Глобалната инициатива за отчетност (GRI - Global Reporting Initiative)

Това са вероятно най-широко прилаганите стандарти за нефинансово отчитане на компаниите в света. Реализирани са със създаването през 1997 г. в Бостън, САЩ, на международна независима организация за стандарти, която помага на бизнеса, правителствата и други организации да разберат и да комуникират въздействието си върху въпроси като изменението на климата, правата на човека и корупцията. Стандартите на GRI предоставят рамка за докладване на социални, екологични и икономически показатели, която цели да подобри прозрачността и отчетността на компаниите (Николов, 2014). Към настоящия момент GRI предлагат три универсални стандарта от 2021 г., а в процес на разработка са общо 40 секторни стандарти и три тематични стандарта – за отпадъци, здраве и сигурност, и данъчно облагане (GRI, 2024).

3.2. Международни стандарти за устойчивост (IFRS Sustainability Disclosure Standards или ISSB Standards)

Тези стандарти се изготвят от създадения през 2021 г. в Глазгоу, Великобритания, Международен съвет по стандарти за устойчивост (International Sustainability Standards Board (ISSB)) по инициатива на Международния съвет за финансови стандарти (IFRS Foundation). ISSB има четири ключови цели: да се разработят стандарти за оповестяване на устойчивостта на глобална база; да се задоволяват информационните нужди на инвеститорите; да се даде възможност на компаниите да предоставят изчерпателна информация за устойчивост на глобалните капиталови пазари; и да се улесни оперативната съвместимост с оповестявания, които са специфични за юрисдикцията и/или са насочени към по-широки групи заинте-

ресовани страни. Към момента са разработени два стандарта: МСФО S1 Общи изисквания за оповестяване на финансова информация, свързана с устойчивостта, и МСФО S2 Оповестявания, свързани с климата (IFRS, 2024).

3.3. Доклади за устойчиво развитие, базирани на CDP (Carbon Disclosure Project (CDP))

Те изискват от компаниите да отчитат своето въздействие върху околната среда и климата, като предоставя стандартизирана рамка за отчитане на въглеродните емисии и управлението на водите и горите. На практика CDP е глобална независима система за разкриване на информация за компаниите за измерване и управление на въздействието си върху околната среда посредством попълване на въпросник. На последната среща за климата COP29 в Баку през ноември 2024 г. се постигна споразумение за хармонизиране на показателите по CDP с тези по ESRS, което ще повиши в голяма степен оперативната съвместимост на двете системи, и по този начин ще осигури висока ефективност на глобалната екосистема с данни за околната среда (CDP, 2024).

3.4. Директива за докладване на корпоративната устойчивост (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD)

Директива 2022/2464 на ЕС относно корпоративното докладване за устойчивост съдържа обхвата на задължителното отчитане на ESG до всички големи компании и МСП, регистрирани на регулирани пазари, изисква външен одит за ESG доклади, прилага задължителни ESG стандарти с по-подробни изисквания за докладване. В съдържателно отношение на докладване подлежат не само проблемите на климата и околната среда, но и фактори, свързани със социалното и корпоративното управление, като равенство, човешки права и свобода, справедливи условия на труд, бизнес етика и др. (European Parliament, & Council of the EU, 2022).

3.5. Европейски стандарти за отчитане на устойчивостта (European Sustainability Reporting Standards, ESRS)

Стандартите са разработени като задължителна част от прилагането на CSRD. С тях които се предоставя специфична рамка за отчитане, съобразена с различни сектори и аспекти на ESG. Европейските стандарти за отчитане на устойчивостта (ЕСОУ) се разработват от EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group) и целят да поддържа съгласуваност със световните стандарти. ЕСОУ са приети на 31 юли 2023 г. и са по същество 12 стандарта за ESG, които насочват отчетността в области като управление, стратегия и екологичен риск (European Commission, 2023).

ЕСОУ изискват компаниите да докладват за въздействието си върху хората и външната среда, така наречената "двойна същественост", заедно с докладването на финансовите рискове и възможности, повлияни от екологични и социални проблеми. Оценяването обхваща цялата верига на стойността, с изискване за оповестяване на въздействията на всички етапи от

производство до употреба на продуктите и оценка на въздействието върху по-широките заинтересовани страни.

Надеждността и прозрачността също са регламентирани в стандартите посредством т. нар. надлежна проверка. Процесът на надлежна проверка включва идентифициране на рискове и мерки за управление на отрицателното въздействие, което гарантира отчетност и прозрачност. Компаниите трябва да докладват само съществени теми, а за нерелевантните да обяснят основите на тази оценка.

Тези директиви и регулации поставят рамките и стандартите, чрез които компаниите и организациите осигуряват прозрачност и отчетност по отношение на своето влияние върху околната среда, социалната политика и управлението.

4. Насоки за отчитане и докладване на устойчивостта

Конкретните насоки за отчитане и докладване на устойчивостта от компаниите се съдържат в стандартите ЕСОУ. Особеностите по прилагането на тези стандартите са свързани с вида компании (Consejo, 2023). Така например с някои изключения разпоредбите на CSRD и ЕСОУ се прилагат за всички големи регистрирани и търгувани на борсата компании, които отговарят на поне два от следните критерии: общ баланс на повече от 20 милиона евро; нетен оборот над 40 милиона евро; среден брой служители през финансовата година над 250.

Спазването на новите разпоредби за докладване ще бъде въведено постепенно с течение на времето в зависимост от профила на организацията: от януари 2024 г. компаниите, които вече са предмет на Директивата за нефинансово отчитане (отчитане през 2025 г. по данни от 2024 г.); от януари 2025 г. големи компании, които понастоящем не са предмет на Директивата за нефинансово отчитане (отчитане през 2026 г. по данни от 2025 г.); от януари 2026 г. регистрирани МСП и други предприятия (отчитане през 2027 г. по данни от 2026 г.); от януари 2028 г. компании извън ЕС със значителни предприятия в ЕС (отчитане през 2029 г. по данни от 2028 г.)

Съществуват три категории ЕСОУ: *общи (хоризонтални) стандарти*; *тематични стандарти* (стандарти по екологичните, социалните и управленските въпроси); и *секторни стандарти*.

Общите стандарти и тематичните стандарти са независещи от сектора, което означава, че се прилагат за всички предприятия без значение в кой сектор или в кои сектори осъществява дейност предприятието. По-конкретно структурата, съдържанието и насоките за предприятията относно отчитането на устойчивостта се съдържат в приетите два общи и 10 тематични (съотв. 5 по екологични, 4 по социални и един по въпроси за управление) стандарта от вида ЕСОУ (вж. Таблица 1).

Таблица 1. Структура, наименование и обхват на Европейските стандарти за отчитане на устойчивостта

Категория	Подкатегория	Стандарт	Обхват и насоки за отчитане
Общи стандарти	Общи стандарти	ЕСОУ 1 Общи изисквания	Представя основните принципи и структури на докладване за ESG информация, включително методологии за оценка на въздействие, риск и същественост.
		ЕСОУ 2 Общи оповестявания	Регламентира как компаниите да предоставят информация за ESG аспекти на корпоративното управление, като отчитат съществеността и избора на категории.
Тематични стандарти	Екологични	ЕСОУ Е1 Изменение на климата	Стандарт за докладване на въздействието на компаниите върху климатичните промени, включително намаляване на въглеродните емисии и адаптация към климатични рискове.
		ЕСОУ Е2 Замърсяване	Насочен към отчитането на мерките, които компаниите предприемат за предотвратяване и контрол на замърсяването на въздуха, почвата и водите.
		ЕСОУ Е3 Водни и морски ресурси	Регулира отчитането на въздействието върху водни и морски ресурси, включително използването на водни ресурси и защитата им.
		ЕСОУ Е4 Биологично разнообразие и екосистеми	Регулира оценката и докладването на въздействието на компаниите върху биоразнообразието и екосистемите, включително защита и възстановяване на природните ресурси.
		ЕСОУ Е5 Използване на ресурсите и кръгова икономика	Оценява как компаниите преминават към устойчиво производство и потребление, използвайки кръгови модели, за минимизиране на отпадъците и увеличаване на рециклирането.
	Социални	ЕСОУ S1 Собствена работна сила	Оценява влиянието върху работниците вътре в организацията, включително условия на труд, заплати, здраве и безопасност.
		ЕСОУ S2 Работници по веригата на стойността	Оценява условията на работа и социалната отговорност на веригата за доставки и взаимоотношенията с доставчиците и подизпълнителите.

		ЕСОУ S3 Засегнати общности	Регулира докладването на влиянието на компаниите върху местните общности, включително социалната отговорност и подкрепа за устойчиво развитие.
		ЕСОУ S4 Потребители и крайни ползватели	Оценява социалната отговорност на компаниите към потребителите, включително защита на личните данни, безопасността на продуктите и прозрачността на информацията.
	Управленски	ЕСОУ G1 Професионално поведение	Стандарт за отчитане на управленските практики, включително бордова структура, контрол и изпълнение на етични и правни изисквания.
Секторни стандарти		В момента EFRAG се фокусира върху секторни стандарти за сектори със „силно въздействие“. Те включват: • Селско стопанство, земеделие и риболов; • Услуги за храна и напитки; • Минно дело, въглища и кариери; • Моторни превозни средства; • нефт и газ; • Производство на енергия и енергийни услуги; • Автомобилен транспорт; • Текстил, аксесоари, обувки и бижута. Въпреки че първоначално секторните ESRS се очакваха до юни 2024 г., Комисията по правни въпроси на Европейския парламент одобри отлагане от две години, изместваики датата до 2026 г. (De Vries, 2024)	

Източник: изготвено от автора.

От изключителна важност за засегнатите от изискването в ЕСОУ за отчитане на устойчивостта компании е *отчетите да са в единен електронно четим формат*.

5. Заключение

Въпросите на устойчивото развитие стават все по-важни за бизнеса, като европейската регулаторна рамка и глобалните стандарти (като GRI, ISSB и CDP) затвърждават необходимостта от структурирано и прозрачно докладване на екологичните, социалните и управленските (ESG) показатели. Това докладване не само адресира нарастващите нужди на заинтересованите страни, но и повишава доверието на пазара, като насърчава компаниите да включат устойчивостта в стратегиите си. Въведените стандарти позволяват на компаниите да се адаптират към съвременните икономически и екологични реалности, предоставяйки важен инструмент за подобряване на социалната отговорност и дългосрочния успех на бизнеса в контекста на

глобалните предизвикателства като климатична неутралност и защита на човешките права.

Използвани източници

CDP. (2024, November 12). *CDP.* Retrieved from CDP and EFRAG announce extensive interoperability between CDP questionnaire and EU Sustainability Reporting Standards: https://www.cdp.net/en/articles/companies/cdp-and-efrag-announce-extensive-interoperability-between-cdp-questionnaire-and-ESRS

Consejo. (2023). *Consejo.* Retrieved from Европейските стандарти за отчитане на устойчивост са приети: https://www.consejo.bg/%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%BE%D1%82%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D1%83%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B

De Vries, N. (2024). Navigating ESRS Sector Standards. Retrieved from https://intire.nl/navigating-esrs-sector-standards/

European Commission. (2023, July 31). Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards.

European Parliament, & Council of the EU. (2022, December 14). Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. pp. 15-80.

Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach.* Boston: Pitman.

GRI. (2024). A Short Introduction to the GRI Standards. Amsterdam. Retrieved from https://www.globalreporting.org/media/wtaf14tw/a-short-introduction-to-the-gri-standards.pdf

Hummel, K. &. (2024). An Overview of Corporate Sustainability Reporting Legislation in the European Union. *Accounting in Europe, 21*(3), 320–355. doi:https://doi.org/10.1080/17449480.2024.2312145

IFRS. (2024). *IFRS Sustainability Standards Navigator*. Retrieved from IFRS Sustainability Standards Navigator: https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/

Momchilov, G. (2022). Sustainability reporting by companies: reasons and financial benefits. *VUZF Review, 7*(1), 55-68.